

УДК [332.1:005.332.4](477)

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

Коюда О. П., к.е.н., доцент, Північно-Східний науковий центр Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України, м. Харків

Коюда О. П. Аналіз конкурентоспроможності України та її регіонів.

У сучасному суспільстві відбувається зміна вектора конкуренції та постійно збільшується вагомість конкурентних переваг, які обумовлені наявністю високих технологій, інновацій, розвитком інтелектуального потенціалу та інформаційних систем. Дослідженням конкурентоспроможності України та регіонів займаються досить багато вітчизняних науковців, але існує низка проблем, пов'язаних із формуванням конкурентних переваг та їх ефективним використанням, що потребує проведення досліджень. В статті розглянуто трактування категорії конкурентоспроможності та підходи фахівців щодо формування конкурентних переваг як країни так і регіонів. Зроблено аналіз конкурентних переваг регіонів України. Наведено оцінки глобальної конкурентоспроможності України за останні три роки та розглянуто індикатори, які найбільше вплинули на загальний рейтинг країни. Розглянуто конкурентні переваги регіонів України, проаналізовано стан їх експортного потенціалу та рівень інноваційної активності підприємств України, що дозволило виявити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози щодо розвитку регіональних економічних систем в умовах глобалізації й формування напрямів інноваційного розвитку таких систем. При формуванні напрямів підвищення конкурентоспроможності, на думку автора, необхідно враховувати, що в сучасних умовах конкуренція товарів та послуг вторинна, а первинна – конкуренція різних типів економічної та промислової політики, різних моделей державного управління і регулювання, різних інфраструктур та інституційних систем. Також необхідна не тільки розробка, а й поетапна реалізація науково обґрунтованих стратегій, концепцій і програм інноваційного розвитку регіонів, які мають бути направлені на розв'язання проблем, що заважають інноваційному розвитку економічних систем регіонів.

Коюда А. П. Анализ конкурентоспособности Украины и ее регионов.

В современном мире происходит смена вектора конкуренции и постоянно увеличивается весомость конкурентных преимуществ, которые обусловлены наличием высоких технологий, инноваций, развитием интеллектуального потенциала и информационных систем. Исследованиями конкурентоспособности Украины и регионов занимаются достаточно много отечественных ученых, но существует ряд проблем, связанных с формированием конкурентных преимуществ и их эффективным использованием, что и обусловило проведение исследований. В статье рассмотрены толкования категории конкурентоспособности и подходы специалистов по формированию конкурентных преимуществ, как страны, так и регионов. Сделан анализ конкурентных преимуществ регионов Украины. Приведена оценка глобальной конкурентоспособности Украины за последние три года и рассмотрены индикаторы, которые сильнее всего оказали влияние на общий рейтинг страны. Рассмотрены конкурентные преимущества регионов Украины, проанализировано состояние экспортного потенциала и уровень инновационной активности предприятий Украины, что позволило определить сильные и слабые стороны, возможности и угрозы развития региональных экономических систем в условиях глобализации и формирования направлений инновационного развития таких систем. При формировании направлений повышения конкурентоспособности, по мнению автора, необходимо учитывать, что в современных условиях конкуренция товаров и услуг вторична, а первична – конкуренция разных типов экономической и промышленной политики, различных моделей государственного управления и регулирования, разных инфраструктур и институциональных систем. Также необходима не только разработка, но и поэтапная реализация научно обоснованных стратегий, концепций и программ инновационного развития регионов, которые должны быть направлены на решение проблем препятствующих инновационному развитию экономических систем регионов.

Koiuda O. Analysis of Competitiveness of Ukraine and its Regions.

In today's world there is a change vector is increasing competition and significant competitive advantages, which are caused by the presence of high-tech innovation, the development of intellectual capacity and information systems. Research competitiveness of the regions of Ukraine and occupies a lot of our scientists, but there are several problems associated with the formation of competitive advantage and their efficient use, and that led to research. The paper consider a competitive advantage Ukraine, analyzes of export potential and level of innovation activity of enterprises in Ukraine, which allowed to identify the strengths, weaknesses, opportunities and threats to the development of regional economies in the context of globalization and the formation of areas of innovation development of such systems. In forming the ways of increasing competitiveness, according to the author, it is necessary to consider that in the present conditions of competition, goods and services of secondary and primary - competition of different types of economic and industrial policy, the various models of public management and governance of different infrastructures and institutional systems. Also necessary not only to develop but also phased

implementation of evidence-based strategies, innovative concepts and programs of regional development, which should be aimed at solving the problems hindering the development of innovative.

Постановка проблеми. Найважливішим індикатором, що відображає місце країни у світовій економіці, є її міжнародна конкурентоспроможність. Рейтинги конкурентоспроможності країн світу визначають різні міжнародні організації, форуми, агенції, орієнтуючись на те, що рівень розвитку технологій, промислового виробництва, інновацій, освіти в країні сьогодні знаходиться серед найвпливовіших факторів. Як підкреслює М. Портер [1, С. 382], зміна технологій є новою парадигмою глобалізації конкурентоспроможності, що вимагає від компаній здатності якомога швидше впроваджувати відповідні інновації.

У постіндустріальному суспільстві відбулася зміна вектора конкуренції від переважного використання статичних порівняльних переваг до використання динамічних конкурентних переваг. Постійно збільшується вагомість тих переваг, що обумовлені наявністю високих технологій, інновацій, розвитком інтелектуального потенціалу, інформаційних систем. Хоча не слід нехтувати і конкурентними перевагами, які пов'язані з доступом до тих чи інших видів природних, людських, фінансових ресурсів. На сучасному етапі розвитку світової економіки змінюється характер конкуренції та фактори формування конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення високої конкурентоспроможності України, її регіонів, національних виробників присвячено досить багато вітчизняних наукових досліджень, зокрема праці Л. Антонюк, Я. Базилюка, В. Гейця, Я. Жаліли, Ю. Іванова, А. Костусева, М. Кизима, Л. Ковальської, В. Попової, Л. Піддубної та інших. Проте ряд проблем, пов'язаних із формуванням на міцній науково-технічній й інноваційній основі конкурентних переваг та ефективного їх використання регіонами, залишаються нерозв'язаними, що зумовлює необхідність подальших досліджень у цій сфері.

Мета статті – визначення конкурентних переваг, які формуються в регіонах в умовах побудови інноваційної економіки та обґрунтування ролі інноваційного розвитку регіональних економічних систем у підвищенні конкурентоспроможності регіонів.

Викладення основного матеріалу. При трактуванні категорії «конкурентоспроможність» більшість науковців виходять із рівня реалізованості конкурентних переваг, тобто історично в основі концепції конкуренції були теорії абсолютних та порівняльних конкурентних переваг. Вперше ідея конкурентоспроможності була представлена у 1768 р. А. Смітом, який установив фактори, що визначали абсолютні переваги – земля, капітал, природні ресурси, праця, а також довів переваги відкритості національних економік [2]. Д. Рікардо в продовження теорії А. Сміта ввів поняття порівняльних переваг, які лягли в основу теорії міжнародної торгівлі. Завершенням ідеї А. Сміта і Д. Рікардо є теорія забезпеченості факторами, яка була розроблена Хекшером та Оліном у ХХ ст. За моделлю Хекшера-Оліна факторами національних конкурентних переваг є природні ресурси, ресурси праці й капіталу. На думку автора, країни мають експортувати ті товари, для виробництва яких інтенсивно використовуються фактори, наявні в значній кількості, а імпортуються ті, для виробництва великого обсягу яких використовуються фактори, які недостатньо представлені в країні.

Серед засновників теорії нецінової конкуренції можна виділити М. Портера, який довів, що конкурентні, а не порівняльні переваги підвищують рівень благополуччя націй і держав. Він стверджує, що високопродуктивні економічні регіони – це регіони з тісним зв'язком між промисловими галузями і підприємствами іншого профілю [3, 4]. М. Портер у своїй концепції національних конкурентних переваг (так званий ромб конкурентних переваг), крім традиційних факторних умов, врахував науково-інформаційний потенціал (тобто знання) та інфраструктуру.

Враховуючи посилення впливу глобалізаційних процесів на економіку України, які примушують підприємства та регіони працювати в умовах жорсткої конкуренції, стратегічним пріоритетом державної регіональної політики має стати створення сприятливих передумов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, ефективного використання їх конкурентних переваг. Досягти міцних конкурентних позицій регіонам можливо лише при тісній взаємодії науки з виробництвом на основі інноваційного розвитку економічної системи регіону.

Аналіз доповідей Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), за останні п'ять років, про конкурентоспроможність країн, дозволяє зробити висновок, що на глобальний рейтинг конкурентоспроможності країн значний вплив мають технологічні та інноваційні фактори. Як правило, країни, які мають найвищі рейтинги за технологічною готовністю, рівнем інноваційності та розвитком системи вищої освіти, знаходяться у першій десятці рейтингу конкурентоспроможності. Так, за технологічною готовністю Україна у 2009 році посідала 80 місце серед 133-х країн, і це був кращий результат за останні п'ять років (2010 р.- 83 місце, 2011 р. – 82, 2012 р. – 81). До країн із найкращими показниками в останні п'ять років належали Швеція, Швейцарія, Нідерланди, Данія, Фінляндія, Сінгапур, Норвегія, Великобританія, Німеччина та США [5].

Реалізація конкурентних переваг національної економіки знаходить відображення у діяльності окремих регіонами. Однією з важливих передумов конкурентоспроможності регіонів та окремих суб'єктів господарювання є їх здатність вчасно адаптуватися до постійних змін у структурі конкурентних переваг.

Конкурентні переваги регіону – це сукупність специфічних природних, соціально-економічних, науково-технічних, освітніх, інформаційних, інституційних, культурних умов, які склалися в регіоні, наявність та реалізація яких надає регіону довгострокові перспективи виробництва товарів й послуг. Конкурентні переваги поділяються на природно існуючі (наявність природних ресурсів, зручне геополітичне розміщення) й набуті (наявність людських та фінансових ресурсів, високий інноваційний потенціал, розвинута інфраструктура регіону). Основну увагу слід приділяти другій групі переваг. Зауважимо, що в умовах посилення впливу глобалізаційних процесів та поширення концепції сталого розвитку регіонів ці переваги вимушені постійно пристосовуватися до динамічних змін. Важливу роль у цьому відіграє наявний інноваційний потенціал економічних систем регіонів та його ефективне використання (табл. 1.).

Таблиця 1 - Оцінка експортного потенціалу регіонів за 2012 рік

Регіон	Обсяг промислової продукції, млн. грн.	Питома вага у загальному обсязі ¹ , %	Питома вага експорту товарів у загальному обсязі експорту ² , %	Ранг
Україна	1115826,1	100	100	-
Автономна Республіка Крим	22224,1	2,0	1,3	14
Вінницька	19906,0	1,8	0,9	16
Волинська	10152,2	0,9	0,9	17
Дніпропетровська	204968,0	18,4	14,7	2
Донецька	222772,7	20,0	20,5	1
Житомирська	14939,8	1,3	0,8	20
Закарпатська	8643,5	0,8	2,0	10
Запорізька	77881,6	7,0	5,8	4
Івано-Франківська	22818,0	2,0	1,2	15
Київська	38532,1	3,5	2,9	8
Кіровоградська	12407,9	1,1	0,9	18
Луганська	81013,7	7,3	6,1	3
Львівська	31981,5	2,9	2,0	11
Миколаївська	22470,1	2,0	3,4	6
Одеська	24722,6	2,2	2,6	9
Полтавська	64548,1	5,8	4,9	5
Рівненська	14546,6	1,3	0,7	21
Сумська	20781,6	1,9	1,6	13
Тернопільська	6870,0	0,6	0,3	24
Харківська	60397,6	5,4	2,9	7
Херсонська	10098,3	0,9	0,5	23
Хмельницька	15537,4	1,4	0,7	22
Черкаська	29313,9	2,6	1,9	12
Чернівецька	3922,8	0,3	0,2	25
Чернігівська	14182,2	1,3	0,8	19

Примітка 1. Не враховуючи частку м. Києва (4,7) та м. Севастополя (0,3)

2. Не враховуючи частку м. Києва (18,3) та м. Севастополя (0,6)

Інноваційно-технологічний розвиток виступає ключовим фактором підвищення ефективності виробництва та, у кінцевому підсумку, забезпечує конкурентоспроможність як держави, так і окремих регіонів. Сьогодні в регіонах України склалася така ситуація: з одного боку, регіональні економічні системи зберегли свій досить високий потенціал у певних сферах, але він не повністю та не ефективно використовується; з іншого боку – інноваційний розвиток цих систем гальмується через низку причин. Крім того, ситуація у цій сфері загострилася у 2008 – 2010 рр. через негативний вплив економічної кризи, остаточного виходу з якої досі не відбулося.

З наведеної таблиці можна визначити, що більше 56% продукції на експорт поставляють шість регіонів (Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Запорізька, Полтавська, та Миколаївська). Ще п'ять регіонів – Харківська, Київська (без м. Києва) Одеська, Львівська та Закарпатська - мають свою частку в експорті від 2 до 3 % кожний. Така структура питомої ваги експорту побічно вказує й на різний рівень інноваційності регіону та на їх економічний розбалансування в ринковому просторі: серед 25 регіонів – 14 не сформували для себе експортно орієнтовану стратегію.

Аналіз сучасного стану економічних систем регіонів свідчить про довготривалу тенденцію падіння рівня інноваційної активності в усіх без винятку галузях виробництва, так відбулося значне зменшення кількості підприємств, які впроваджували інновації (за останні 10 років приблизно на 300 підприємств). Якщо рівень забезпеченості промисловими товарами власного виробництва в Україні складає 60 – 65 %, то

інноваційною продукцією – не більше 25 %. Значна частина інноваційної продукції машинобудівних підприємств іде на експорт, тобто не використовується для підвищення технічного рівня вітчизняних підприємств. Проведений аналіз дозволив виявити низку проблем і тенденцій у розвитку регіональних економічних систем, виявити та узагальнити слабкі сторони і перепони, що стримують такий розвиток в регіонах України, а також сприятливі умови і переваги, якими доцільно скористатися (табл. 2).

Якщо говорити про спроможність вітчизняної економіки перейти вже найближчим часом на інноваційний шлях розвитку, то існує ряд позитивних факторів. Незважаючи на значні втрати останніх років, вдалося зберегти досить потужний науково-технічний та науково-виробничий потенціал, провідні наукові школи в різних галузях науки, залишаються високими загальний рівень освіти та кваліфікація фахівців. З метою забезпечення інноваційного розвитку економічних систем, в розвинених країнах у процесі формування та реалізації державної інноваційної політики, беруть участь державні, квазідержавні та юридично незалежні від держави організації: міністерства, науково-дослідні установи й університети, асоціації, інноваційні ради тощо. Наприклад, у США формуванням інноваційної політики займаються понад 40 міністерств і відомств федерального уряду, чверть працівників держапарату зайнято у сфері управління розвитком науки та техніки [6, С. 130].

Таблиця 2 - Результати SWOT-аналізу регіональних економічних систем

Сильні сторони	Можливості
<ul style="list-style-type: none"> • Розвинута система вищої освіти та підготовки наукових кадрів; • Міжнародно-інтеграційна діяльність в системі освіти; • Розгалужена інфраструктура інституцій, які займаються фаховим виконанням наукових та науково-технічних робіт; • Наявність наукових і виробничих досягнень світового рівня; • Наявність потужного промислового потенціалу, який забезпечує виробництво значної частини товарного експорту країни; • Розгалужена виробнича структура за видами промислової діяльності; • Досвід просування вітчизняних товарів на зовнішні ринки. 	<ul style="list-style-type: none"> • Використання наукового та освітнього потенціалів та удосконалення стандартів навчання; • Підвищення рівня інноваційності і технологічності промислового виробництва; • Розширення участі у міжнародному розподілу праці; • Розвиток власних наукоємних і високотехнологічних виробництв; • Членство у СОТ, як крок до підписання поглибленої угоди про створення зони вільної торгівлі з ЄС; • Сильні позиції ряду корпоративно об'єднаних виробників металургійної, хімічної та харчової продукції; • Збільшення частки високотехнологічної продукції в структурі експорту.
Слабкі сторони	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Значна залежність виробничого розвитку від цін на сировинні ресурси, особливо – енергоресурси та металопродукцію; • Неєфективна структура виробництва, де майже 2/3 обсягу промислової продукції припадає на сировину, матеріали й енергоресурси; • Застарілі технології і високий рівень зношеності основних засобів; • Високий рівень матеріалоемності продукції; • Низька продуктивність праці; • Недостатня інноваційна активність підприємств; • Високий ступінь залежності від імпорту енергетичних ресурсів; • Низький рівень капіталізації результатів наукових досліджень і розробок. 	<ul style="list-style-type: none"> • Загрози втрат демографічного і трудового потенціалу, погіршення його якості внаслідок масштабної зовнішньої трудової міграції українських громадян; • Загроза поглиблення регіональних диспропорцій; • Старіння та втрата професійно-кваліфікаційних характеристик працюючого населення; • Зниження трудової активності населення внаслідок низької ціни робочої сили; • Незадовільний інвестиційний клімат; • Зменшення кількості зарубіжних ринків із присутністю українських товаровиробників;

Формуючи стратегію укріплення конкурентних переваг України на світових ринках, треба мати на увазі, що в сучасних умовах конкуренція товарів та послуг відходить на вторинні ролі, а лідируючі позиції займає конкуренція різних типів економічної та промислової політики, різних моделей державного управління і регулювання, різних інфраструктур та інституційних систем. Стратегічним напрямком підвищення конкурентоспроможності також слід визнати необхідність входження України до торгово-економічних союзів, що зараз і розглядається в моделях пошуку формату взаємодій з ЄС та Митним союзом (Росія, Білорусь, Казахстан). Цей крок є безальтернативним оскільки зараз стратегію реформатування економічних відносин в світі роблять сильні та масштабні гравці, тобто центри впливу.

Висновки:

1. Узагальнення світового досвіду створення сприятливого середовища для інноваційного розвитку економічних систем з урахуванням особливостей окремих країн, що досягли позитивних результатів,

дозволило виявити найбільш раціональні підходи до цього й інструменти для використання у вітчизняній практиці стимулювання інноваційної діяльності. Це особливо важливо сьогодні, коли в Україні відбувається пошук оптимальної моделі економічного розвитку, розробляються основи національної інноваційної системи, що дозволить генерувати і комерціалізувати перспективні інноваційні розробки та проекти.

2. Особливу увагу необхідно приділити розробленню та поетапній реалізації науково обґрунтованих стратегій, концепцій і програм інноваційного розвитку регіонів. Важливе місце у стратегії, на нашу думку, має посідати розв'язання проблем, що заважають інноваційному розвитку економічних систем регіонів, таких як технологічна готовність та стан розвитку інноваційних інститутів в регіоні.

Список використаних джерел:

1. Портер М. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран / М. Портер; пер. с англ. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: книги I-III / А. Смит. – М.: Наука, 1993. – 572 с.
3. Портер М. Конкуренция / М. Портер; пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 1993. – 495 с.
4. Портер М. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран / М. Портер; пер. с англ. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
5. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2011 та 2012 [Електронний доступ - www.feg.org.ua/cms/projects/studying_Ukraine_competitiveness.html]
6. Чичкало-Кондрацька І.Б. Інноваційний розвиток регіональних науково-виробничих систем: Монографія. – Полтава: Полтавський національний технічний університет Юрія Кондратюка, 2011. – 392 с.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, економічна система регіону, інноваційна стратегія, розвиток.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, конкурентные преимущества, экономическая система региона, инновационная стратегия, развитие.

Keywords: competition, competitiveness, competitive advantages, economic system of the region, innovative strategy, development.

УДК 347.78

АНАЛИЗ ОХРАНОСПОСОБНОСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ НА ИНТЕРНЕТ-САЙТАХ

Пономарева Л. В., к.филол.н., доцент кафедры «Интеллектуальной собственности и права» ГВУЗ «Приазовский государственный технический университет»

Пономарев П. О., магистр, ГВУЗ «Приазовский государственный технический университет»

Пономарьова Л. В., Пономарьов П. О. Аналіз охороноспроможності інформаційних ресурсів на інтернет-сайтах.

За прогнозами багатьох вчених-фахівців у галузі філософії, інформатики, економіки, юриспруденції та ін, третє тисячоліття буде кроком до інформаційного суспільства, що матиме нову структуру, в якій вирішальну роль відіграватимуть галузі, пов'язані з отриманням, поширенням та обробкою інформації. У статті вивчені погляди теоретиків права на заявлену проблему. Аналізуються українські та закордонні нормативно-правові акти в сфері авторського права на результати творчої діяльності в мережі Інтернет. Розкрито суть поняття «Інформаційні ресурси» з погляду філософії права й українського законодавства. Досліджено види інформаційних ресурсів, що використовуються під час створення інтернет-сайтів з погляду можливості їхньої охорони на державному рівні. Розглянуто можливості покращення охорони інформаційних ресурсів за допомогою суспільних організацій. Виявлено, що інформаційні ресурси, використовувані під час створення інтернет-сайтів, по-більшості є об'єктами авторських прав, фактично не охороняються, а законодавча база, що стосується авторських прав в Інтернеті, знаходиться на стадії розвитку. Таким чином, різке збільшення суспільно-економічного значення використання світової мережі Інтернет загострило правові проблеми, пов'язані з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Аналіз законодавчих бази близького і далекого зарубіжжя довів, що проблеми охорони інтернет-сайтів на сьогодні є актуальною не тільки для нашої держави. Шляхи рішення охороноспроможності інтернет-сайтів, і зокрема інформаційних ресурсів, використовуваних під час створення сайтів є першочерговим завданням.